גמ' תנא קפץ העליון ולא קפץ התחתון [א] וכנגדו בגמל ניכר: **מתני'** על אלו מומין שוחטין את הבכור ופסולי המוקדשין נפדין עליהן: **גמ'** הא תו למה לי הא תנא ליה רישא על אלו מומין שוחטין את הבכור סיפא איצטריכא (א) פסולי המוקדשין נפדין עליהן הא נמי פשיטא מישחט שחטינן מיפרק מיבעיא אלא איידי דתנא שלשה הוסיף ואמרו לו לא שמענו (ב) [א] את אלו וקתני ואתי דיחידאה וקא סתים לה בכולהו על אלו מומין שוחטין את הבכור ופסולי המוקדשין נפדין עליהן: **מתני'**(ג) [ב] ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה [1] חוורור והמים שאין קבועין [2] וחוטין [ג] הפנימיות שנפגמו [ג] אבל לא שנעקרו [ו] ובעל גרב ובעל יבלת ובעל חזזית [ד] [ה] זקן וחולה [ו] ומזוהם [ו] ושנעבדה (ד) בו עבירה ושהמית אדם ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים [ז] וטומטום ואנדרוגינוס לא במקדש ולא במדינה [ז] (ר"ש) אומר אין לך מום גדול מזה וחכמים אומרים אינו בכור אלא נגזז ונעבד: **גמ'** וגרב לא והכתיב [1] גרב באורייתא וחזזית לא והכתיב ילפת באורייתא [ח] ותניא גרב זה החרס ילפת זו חזזית המצרית ואמר ר"ל למה נקרא שמה ילפת שמלפפת והולכת עד יום המיתה בשלמא חזזית אחזזית לא קשיא כאן בחזזית המצרית כאן בחזזית דעלמא אלא גרב אגרב קשיא גרב אגרב נמי לא קשיא הא בלח הא ביבש לח איתסי יבש לא מיתסי ולח מיתסי והכתיב [2] יככה ה' בשחין מצרים [ט] וגו' ומדכתיב ובחרס הרי גרב לח אמור [י] וקאמר אשר לא תוכל להרפא אלא תלתא הוו דקרא יבש בין מבפנים בין מבחוץ דמתני' לח מבחוץ ומבפנים [כ] דמצרים יבש מבפנים ולח מבחוץ דכתיב [3] ויהי שחין [ל] (פורח אבעבועות) באדם: והזקן והחולה והמזוהם: מנהני מילי דתנו רבנן [4] מן הצאן ומן הכשבים [או] מן העזים [מ] פרט לזקן ולחולה ולמזוהם וצריכי דאי כתב רחמנא [נ] למעוטי זקן דלא הדר בריא אבל חולה דהדר בריא אימא לא [ס] ואי כתב למעוטי חולה דלאו אורחיה אבל זקן דהיינו אורחיה אימא לא ואי כתב רחמנא תרי למעוטי הני דכחישי אבל מזוהם דלא כחיש אימא לא ואי נמי למעוטי מזוהם משום דמאיס אבל הני דלא מאיסי אימא לא צריכי: ושנעבדה בו עבירה וכו': מנא הני מילי [ע] דת"ר [5] מן הבהמה להוציא [ח] רובע ונרבע מן הבקר להוציא את הנעבד מן הצאן להוציא את המוקצה ומן הצאן להוציא את הנוגח (ה) הני בני קטלא נינהו ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים [י] בשלמא טומטום במקדש לא דילמא נקבה היא במדינה לא דילמא זכר הוא ולית בה מומא אלא אנדרוגינוס בשלמא במקדש לא דלמא נקבה היא אלא במדינה [י] נמי נהי דזכר הוא תעשה נקבות [יא] חריץ וישחוט (ו) עלה אמר אביי אמר קרא או חרוץ או שבור חרוץ דומיא דשבור מה שבור במקום עצם אף חרוץ במקום עצם רבא אמר בלא שבור נמי לא מצית אמרת חרוץ במקום בשר הוי מומא דאי סלקא דעתך [יב] הוי מומא כיון דאמר (ז) [יג] גרב זהו חרס מיחרץ חריץ דכתיב [6] ומראהו עמוק מן העור [כ] כמראה חמה העמוקה מן הצל וליכתב רחמנא חרוץ ולא בעי גרב [יד] ואמינא חרוץ דלא מאים הוי מומא גרב דמאים לא כל שכן כתב רחמנא גרב למימר דחרוץ במקום בשר לא הוי מומא: [ל] (רבי ישמעאל אומר אין לך מום גדול מזה): כאביי לא אמר חרוץ דומיא דשבור לא אמרינן כרבא נמי לא אמר דילמא [טו] היכא דלא מינכרא אבל היכא דמינכר (ח) מום רע קרינא ביה

בעי

גמ' קפץ העליון. (ט) קפץ קשר העליון היינו ארכובתו מקום חבור השוק והירך ולא קפץ התחתון סמוך לפרסות: **כנגדו בגמל ניכר.** שהגמל יש לו כנגד הארכובה (י) עצם בולט לחוץ לשון מורי בשחיטת חולין. ל"א שמעתי (כ) כגון שוגג גמל מגעת על אותו ערקוס: **וקתני ואתי דיחידאה.** משום דאמרן לעיל [מ.] לא שמענו (ל) כו' אלא את אלו הראשונים שמנה ביבנה והדר תנא ואתא במומין שאינם סתמא אלא יחידאי קאמרי להו כגון ר' חנינא בן אנטיגנוס ור' חנינא בן גמליאל וס"ד פליגי רבנן עלייהו להכי הדר וסתם אכולהו על אלו מומין שוחטין כו': **מתני' ובעל יבלת.** כדאוקימנא לעיל [מ:] (כו') בדאין בה עצם דאי איכא עצם הויא מום גמור (מ) ואין בה שער (ויש בה) (נ) בלבן של עין דאי בגופו תלתול בעלמא הוא: **גרב וחזזית** מיני שחין: **מזוהם.** מסריח: **ושנעבדה בו עבירה.** שנרבע: **או שהמית אדם ע"פ עד אחד.** שאין (ס) אלא עד אחד (ע) לא ברביעה ולא בנגיחה: **ע"פ עצמו.** שאין שם עד אלא בעלים אמרו דאי הוו ב' עדים בדבר הוי בסקילה (נ) אפילו בהנאה מיתסר: **וטומטום ואנדרוגינוס.** ספק זכר [יז] וקדשי ספק נקבה הן ולא קדשי: **אין לך מום גדול מזה.** אאנדרוגינוס קאי דמקום נקבות הוי כמום והוי כבכור בעל מום ונשחט במדינה ואסור בגיזה ועבודה: **וחכ"א אינו בכור.** דבריה בפני עצמה הוא ונגזז ונעבד: **גמ' וגרב לא.** הוי מום גמור: **והכתיב גרב באורייתא.** (ויקרא כב) גבי עורת או שבור דכתיב או גרב או ילפת: **והו חזזית לא.** מום גמור הוא והכתיב באורייתא: **זה חרס.** שחין שקשה כחרס: **חזזית המצרית.** שחין שהובא על המצרים: **מלפפת.** דבוקה בו כדמתרגמינן (שמות לו) ויתחבר ולפיף: **אלא תלתא גרב הוו דקרא.** [יח] גבי מומין דדרשינן ביה זה החרס יבש בפנים ומבחוץ: **דמצרים.** דהיינו האי [יט] בקללות ובגרב ובחרס יבש בפנים ולא מבחוץ וכיון דיבש מבפנים לא מיתסי ואי הוי בבכור הוי נמי מום גמור: [כ] **דמתני'.** לח מבפנים ולח בחוץ: **פורח.** היינו [כא] האי שנראה למעלה דדבר הבולט הוי פורח: **וכתיב אבעבועות.** דהיינו לשון נובע דמשמע מבחוץ היה לח: **מנא הני מילי.** דאין שוחטין אותו במקדש: **מן הצאן מן הכשבים**[כב]. קרא כתיב בויקרא ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים וגו' [כג] דדרשינן מן הצאן ולא כל הצאן וכן כולהו: **נעבד.** שעשאוהו עבודת כוכבים: **מוקצה.** שהוקצה והופרש לצורך עבודת כוכבים: **נוגח.** את האדם ומת: **ופרכינן** והני בני קטלא נינהו. ארובע ונרבע ואנוגח קאי: **ומשני** כגון שאין שם אלא עד אחד בדבר או הבעלים עצמן הודו מעצמן דשוב אין נסקלין הבהמות דמודה בקנס פטור: **דילמא נקבה היא.** ומקריבה לשם בכור ואינו מקדישה והיא אינה קדושה בבכורה וקמייתי חולין בעזרה: **וישחט עליה.** דהא כתיב חרוץ באורייתא דכתיב (ויקרא כב) עורת או שבור או חרוץ: **כיון דאמר מר גרב זה החרס.** ודאי מיחרץ חריץ (ס) נגע הוא: **וכתיב.** בנגעים (שם יג) עמוק דהיינו שפל כמראה חמה שנראית עמוקה שפל מן הצל הילכך ליכתב חריץ דמשמע במקום בשר נמי הויא מום אף על גב דלא מאים כגרב וכ"ש גרב: **דילמא.** [כד] נמי דייקינן דחרוץ במקום בשר לא הוי מומא היכא דלא מינכר חריץ כל כך כנקבות של בהמה:

או

[ס] [ה"ג גרב זה החרס. תימה אמאי לא קאמר מההיא גרב דבקללות של משנה תורה דכתיב בגרב ובחרס והתיא גרב לאו היינו חרס ומום קבוע הוא דכתיב ביה אשר לא תוכל להרפא וי"ל דמשמע [כה] דנקט הכא זו אף זו דגרב שהוא חרס יבש מבחוץ ומבפנים והוי מום ואפילו ילפת נמי שהוא לח מבחוץ ויבש מבפנים כדקאמרינן בסמוך הוי מום וגבי קללות [כו] נקיט זו אף זו שילקה בגרב ואפילו בחרס דקשה טפי: **אלא** תלתא הוו [כז] כו'. דקרא דגבי מומין דדרשינן ביה זה החרס יבש מבפנים [כח] ומבחוץ דמצרים לח מבחוץ ויבש מבפנים וכיון דיבש מבפנים לא מתסי ואם נתרפאו ממנו המצריים שמא מעשה נס היה ויש לתמוה הא שחין מצרים דנכתב ברישיה דקרא דקללות [כט] מאן ניהו דגרב וחרס שאין להם רפואה בההוא קרא כתיבי:

אלימא

מסורת הש"ס

א) [חולין עו.], ב) [לעיל מ:], ג) [עי' בתוס' זבחים נט: ד"ה הא], ד) קדושין סו. זבחים ע: עא., ה) [רבי ישמעאל], ו) ב"ק פ:, ז) [שבועות מ"ז], ח) [תמורה כח: ע"ש], ט) ב"ק מ: תמורה כח. נדה מא. זבחים פה:, י) ל"ל עדי נמי, כ) [ב"ב פד. שבועות ו: חולין סג.], ל) [פיסקא זאת שייך אחר תיבת קרינא ביה], מ) פי' שמעתי כנגדו ואגב גמל ניכר כגון וכו' וכן גורס רש"א ול"ק, נ) ל"ל וישנה, ס) ל"ק נסס פ"י דפוס גאסילית.

עין משפט נר מצוה

נה א מיי' פ"ו מהלכות ביאת מקדש הל' ה [ופ"ג מהל' איסורי מזבח הלכה ז] טור י"ד סימן שט:

נו ב מיי' פ"ב מהלכות איסורי מזבח הל' ג [טור י"ד סימן שט]:

נז ג מיי' פ"ו מהלכות ביאת מקדש הל' י:

נח ד מיי' שם הלכה יג:

נט ה מיי' שם הלכה יג:

ס ו מיי' פ"ד מהלכות איסורי מזבח הל' ג:

סא ז מיי' פ"ג שם הל' ג:

סב ח מיי' שם הל' ו [ופ"ד הלכה א]:

תורה אור השלם

1. עִוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַיי וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לַיי: ויקרא כב כב

2. יַכְּכָה יי בִּשְׁחִין מִצְרַיִם וּבַטְּחֹרִים וּבַגָּרָב וּבֶחָרֶס אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהֵרָפֵא: דברים כח כז

3. וַיִּקְחוּ אֶת פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמָיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: שמות ט י

4. וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ: ויקרא א י

5. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיי מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם: ויקרא א ב

6. וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן הָעוֹר וּבוֹ שֵׂעָר צָהֹב דָּק וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶתֶק הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן הוּא: ויקרא יג ל

הגהות הב"ח

(א) גמ' סיפא איצטריכא ליה פסולי: (ב) שם לא שמענו אלא את אלו: (ג) שם במשנה אלו שאין כצ"ל ואות ו' נמחק: (ד) שם ושנעבדה בה עבירה ושהמית את האדם (על פי עד אחד או ע"פ הבעלים) תא"מ וכ"כ פ"א אין זה וסכי מוכח בגמ' דל"ג ליה במתני': (ה) שם והני בני קטלא וכו' ע"פ הבעלים וטומטום ואנדרוגינוס בר' בשלמא טומטום: (ו) שם וישחוט עליה אמר אביי אמר קרא או שבור או חרוץ חרוץ דומיא: (ז) שם כיון דאמר מר גרב זה החרס מיחרץ חריץ וכתיב ומראהו: (ח) שם מום רע קרינא ביה. נ"ב ע"ל דף לו ריש ע"ב: (ט) רש"י ד"ה קפץ העליון קשר כצ"ל ותיבת קפץ נמחק: (י) ד"ה כנגדו וכו' הארכובה העליונה זו עצם וכו' ל"א שמעתי כנגדו בגמל שוגג גמל מגעת: (כ) ד"ה וקתני וכו' לא שמענו אלא כצ"ל ותיבת כו' נמחק: (ל) ד"ה ובעל יבלת וכו' מום גמור ואי אית בה שיער ויש בה בלבן של עין נמי הוי כמום דאי בגופו: (מ) ד"ה או שהמית וכו' שאין שם אלא: (נ) ד"ה ע"פ עצמו וכו' ואפילו: (ס) ד"ה כיון וכו' ונגע הוא:

מוסף רש"י

לא במקדש. דנפסל מן המזבח, **ולא במדינה.** דלאו מום גמור לישחט עליו בחוץ (לעיל מ:). **או ע"פ הבעלים.** דסוף שהמית על פי הבעלים ליפטר ליה מסקילה, דמודה בקנס פטור (זבחים עא.). **ולמזוהם.** שמוציא זיעה ומסריח (תמורה כח:). **מן הבהמה.** אדם כי יקריב מכם מן הבהמה, ולא כל בהמה (נדה מא.) מן הבהמה משמע ולא כל הבהמה (תמורה כח.) מתקנת כהמוס ולא סיגן (ב"ק מ:). **להוציא רובע ונרבע.** ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים, שלא נסקל, דפסול לגבי מזבח (שם). **הנעבד.** שעשאו ע"ז והשתחוה לו (שם). **המוקצה.** שיחדו להקריב לע"ז (שם). **הנוגח.** שהמית את האדם ע"פ עד אחד או ע"פ בעלים ונפטר מן הסקילה (שם) דמודה בקנס פטור, הלכך להדיוט שרי ולגבוה אסור, אבל על פי שני עדים בסקילה הוא ולהדיוט נמי אסור (נדה מא.). **במראה חמה העמוקה מן הצל.** חמה אצל צל נראית עמוקה, וכן כל לבן ושחור בכתר נראה הלבן עמוק, כך בהרת לבנה היא (חולין מו.).

רבינו גרשום

והיינו קפץ העליון פרק העליון: וכנגדו בגמל ניכר. עיקוב שלו לפי שהוא עב הרבה: קא סתים לן בכולה. דאהני נמי דיחידאי מתני להו שוחטין את הבכור: והמזוהם. שזיעתו סרוחה: שמלפפתו. שאוחזתו: חזזית בעלמא אין שוחטין. דקרא דלא מיתסי היינו יבש בין מבפנים ובין מבחוץ. ודמצרים לח מבחוץ ויבש מבפנים והאי נמי לא מיתסי. ודמתני' לח בין מבפנים בין מבחוץ ומיתסי: פרט לזקן הרבה. אפילו בלא מום דפסולה להקרבה: מוקצה. לצורך ע"ז: בני קטלא נינהו. רובע ונרבע ונוגח: דלית בה אלא עד אחד או בעלים דלא קטלינן אפומייהו: ר' ישמעאל אומר אין מום גדול מזה. כטומטום ואנדרוגינוס ונשחט במדינה וחכ"א אינו בכור אלא נגזז ונעבד דטומטום ואנדרוגינוס לא קדשי בבכורה: נקבות שלו חריץ. וחריץ מום דאורייתא הוי: אף חריץ במקום עצם. וחריץ דנקבות במקום בשר הוי: כמראה חמה. שנראת עמוקה מן הצל אף גרב נמי

א) חריץ דחרס משמע חרוץ. להכי כתב רחמנא גרב למימרא דגרב לא משום חרוץ פסול דגרב הוי במקום בשר. וחרוץ במקום בשר לא הוי מומא אלא במקום עצם: אין מום גדול מזה דאי זכר הוא הוי נקבות שלו חרוץ: דלא סבר ליה כאביי דאמר חרוץ דומיא דשבור לא אמרינן אלא דאפילו במקום בשר הוי חרוץ. וכרבא לא אמר דהכא חרוץ דנקבות אף על גב דבמקום בשר הוי כיון דמינכר הוי מומא:

א) אולי צ"ל אף גרב דהיינו חרס נמי הוי חריץ להכי וכו'.

שיטה מקובצת

א) שמענו אלא את אלו: ב) וחוטין עי' תוס' ל"ז ע"ב: ג) שנפגמו ושנפגמו ובעל גרב והשאר נמחק: ד) זקן (תמורת דף כח): ה) באורייתא דתניא גרב: ו) מצרים ובטחורים ובגרב ובחרס תי' וגו' נמחק: ז) וכתיב אשר לא תוכל להרפא אלא תלתא נינהו הוי דקרא יבש בין מבפנים בין מבחוץ דמצריים לח מבחוץ ויבש מבפנים דאמר ריב"ל שחין שהביא הקב"ה על המצריים לח מבחוץ ויבש מבפנים דכתיב ויהי שחין אבעבועות פורח באדם דמתני' לח מבפנים ומבחוץ: ח) רחמנא חד למעוטי: ט) לא אי נמי למעוטי: י) הבעלים וטומטום ואנדרוגינוס בשלמא: יא) נקבות שלו חריץ וישחוט עליה: יב) דעתך דחריץ במקום בשר הוי מומא: יג) דאמר מר גרב: יד) אמינא חרוץ כו' כל שכן להכי כתב: טו) דילמא ה"מ היכא: טז) אחר ברביעה ובנגיחה הס"ד: יז) וכר הם: יח) דקרא דגבי מומין: יט) האי דכתיב בקללות ובגרב: כ) ד"ה דמתני' כו' נמחק מכאן ושייך אחר ד"ה וכתיב: כא) היינו מה שנראה: כב) הכשבים מן העזים קרא: כג) וגו' ודרשינן מן (לצורך חקרובת) [הצאן וכו']: כד) דילמא הני מילי דדייקינן: כה) דמשמע ליה דקרא דנקט: כו) קללות נמי נקיט: כז) הוו לח מבפנים ויבש מבחוץ לא מדכר הכא ודילמא אין רגילות להיות גרב כך. דקרא פשי' דגבי: כח) מבפנים וכחוץ דמצריים יבש מבפנים וכיון: כט) מאן ניהו: